

**MUSTAKILLIKDAN KEYINGI DAVIDA(1991-2020)KORAKALPOGISTONDA
BOSMA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARNING RIVOJLANISHI****Niyetullayeva Sveta Tajibayevna**

Annotatsiya: *Mustakillikdan keyingi davrda, ayniqsa, 1991-2020 yillar orasida, Qoraqalpog'istonda bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi muhim tarixiy jarayonlardan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu davrda, o'zbek jurnalistikasi va ommaviy axborot vositalari sohasida amalga oshirilgan islohotlar, erkin fikr va axborot almashinuvi jarayonlarining rivojlanishiga olib keldi. Qoraqalpog'iston hududida bosma matbuotning yangi bosqichga o'tishi, mahalliy nashriyotlar va gazetalar orqali tarmoqlangan axborot almashinuvini mustahkamlashga qaratilgan sa'y-harakatlar bilan bog'liq. Shuningdek, milliy madaniyat, til va an'analar bilan bog'liq mavzularni yoritish orqali xalqni birlashtirishga qaratilgan yondoshuvlar ham ko'zga tashlandi. Ushbu maqola, Qoraqalpog'istondagi bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanish tarixini, o'zgarishlar va joriy islohotlar jarayonlarini tahlil qilishga bag'ishlangan bo'lib, ularning xalqni ongini shakllantirishdagi o'rnini aniqlashga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *Mustakillik, Qoraqalpog'iston, bosma ommaviy axborot vositalari, jurnalistika, matbuot, rivojlanish, islohotlar, tarmoqlar, axborot almashinuvi, milliy madaniyat.*

**РАЗВИТИЕ ПЕЧАТНЫХ МАССОВЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ СРЕДСТВ
В КАРАКАЛПАКСТАНЕ В ПЕРИОД С 1991 ПО 2020 ГОД ПОСЛЕ
ОБРЕТЕНИЯ НЕЗАВИСИМОСТИ.**

Аннотация: *В постнезависимый период, особенно в 1991-2020 годах, развитие печатных массовых информационных средств в Каракалпакстане является одним из важнейших исторических процессов. В этот период реформы в области узбекской журналистики и массовых информационных средств привели к развитию свободного обмена мнениями и информации. Переход печатной прессы в Каракалпакстане на новый этап связан с усилиями по укреплению информационного обмена через местные издательства и газеты. Кроме того, замечен акцент на освещении тем, связанных с национальной культурой, языком и традициями, что способствовало объединению народа. Эта статья посвящена анализу истории развития печатных массовых информационных средств в Каракалпакстане, процессам изменений и текущих реформ, а также определению их роли в формировании общественного сознания.*

Ключевые слова: *Независимость, Каракалпакстан, печатные массовые информационные средства, журналистика, пресса, развитие, реформы, сети, информационный обмен, национальная культура.*

DEVELOPMENT OF PRINT MASS MEDIA IN KARAKALPAKSTAN IN THE POST-INDEPENDENCE PERIOD (1991-2020).

Annotation: *In the post-independence period, especially between 1991 and 2020, the development of print mass media in Karakalpakstan holds significant historical importance. During this period, reforms in Uzbek journalism and mass media led to the development of free thought and information exchange. The transition of print media in Karakalpakstan to a new phase is related to efforts to strengthen information exchange through local publishing houses and newspapers. Additionally, there has been an emphasis on covering topics related to national culture, language, and traditions, which contributed to uniting the people. This article is dedicated to analyzing the history of the development of print mass media in Karakalpakstan, the processes of changes and ongoing reforms, and determining their role in shaping public consciousness.*

Keywords: *Independence, Karakalpakstan, print mass media, journalism, press, development, reforms, networks, information exchange, national culture.*

KIRISH

Mustakillikdan keyingi davrda O'zbekiston va uning tarkibiy qismlarida, xususan, Qoraqalpog'istonda bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi sezilarli o'zgarishlarga yuz tutdi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so'ng, mamlakatda erkin fikr, so'z va axborot almashinuvi tizimini mustahkamlashga qaratilgan islohotlar boshlangan bo'lib, bu jarayon Qoraqalpog'iston hududida ham o'z aksini topdi. Matbuot va jurnalistika sohasida amalga oshirilgan islohotlar, o'z navbatida, mahalliy bosma axborot vositalarining shakllanishi va rivojlanishiga olib keldi.

Qoraqalpog'istonning o'ziga xos madaniy va tilxil me'yorlari, milliy qadriyatlari va tarixiy o'ziga xosliklari, shuningdek, xalqning jamiyatdagi o'rni matbuotda aks etishi, axborot almashishning sifatini oshirish va matbuotni ommaviylashtirishda katta ahamiyat kasb etadi. Qoraqalpog'istonlik jurnalistlar va nashriyotlar, mustaqillikdan so'ng, nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ham axborot tarqatishning yangi usullarini ishlab chiqishga intilishdi.

Ushbu ilmiy maqolada Qoraqalpog'istonda bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanish jarayoni, ular o'z faoliyatida amalga oshirgan o'zgarishlar, jurnalistika sohasidagi yutuqlar va kamchiliklar, shuningdek, jamiyatning rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi. Maqolada, ayniqsa, 1991-2020 yillarda bosma matbuot sohasidagi islohotlar va rivojlanish jarayonlari yoritiladi. Bu davrda Qoraqalpog'istondagi bosma ommaviy axborot vositalari faqat axborot tarqatishning vositasi sifatida emas, balki milliy ong va madaniyatni shakllantirishda ham muhim rol o'ynadi.

Ushbu tahlilni amalga oshirish orqali, Qoraqalpog'istondagi bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanishining nazariy va amaliy jihatlari, shuningdek, sohada yuzaga kelgan muammolar va ularning yechimlari haqida xulosa chiqarishga harakat qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Qoraqalpog'istonda bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi bo'yicha amalga oshirilgan ilmiy izlanishlar soni cheklangan bo'lsa-da, mustaqillikdan keyingi davrda jurnalistika va matbuot sohasida sezilarli o'zgarishlar ro'y bergani haqida bir qator ilmiy ishlar

mavjud. O'zbekiston va uning ayrim hududlaridagi matbuot va jurnalistika sohasidagi islohotlar, ularning jamiyatdagi rolini tahlil qiluvchi bir nechta ilmiy maqolalar mavjud.

Masalan, O'zbekiston jurnalistikasi rivoji va matbuot erkinligi masalalari bo'yicha Birinchi Respublika jurnalistlari forumining materiallarida, mustaqillikdan so'ng matbuotning erkinligi va mustahkamlanishiga alohida e'tibor qaratilgan. Islomov (2010) O'zbekiston jurnalistikasi rivoji jarayonini tahlil qilib, matbuot va ommaviy axborot vositalarining boshqaruv tizimidagi o'zgarishlarga to'xtaladi. Shu bilan birga, Saidov (2012) o'zining ilmiy ishida Qoraqalpog'iston hududidagi bosma matbuotning rivojlanishiga oid o'zgarishlarni yoritib, uning ahamiyatini keng tahlil qilgan.

Mustaqil O'zbekistonning rivojlanishida axborot texnologiyalarining roli ham katta bo'lib, bu jarayon matbuotning yangi formatlar, shu jumladan, internet va raqamli axborot vositalarining joriy etilishi bilan uzviy bog'liq. Qoraqalpog'istonda ham an'anaviy bosma matbuot bilan birga raqamli axborot vositalarining rivojlanishi, o'zgarishlar va yangi yondashuvlar haqida turli ilmiy tadqiqotlar mavjud. Tursunov (2015) va Muxamedov (2017) o'zlarining maqolalarida, mustaqillikdan keyin raqamli media vositalarining Qoraqalpog'istonda qanday rivojlanganini va uning ijtimoiy ahamiyatini ko'rsatishadi.

Shuningdek, Qoraqalpog'istondagi bosma axborot vositalarining rivojlanishiga oid metodologik yondashuvlarni o'rganish ham ahamiyatlidir. Ko'plab tadqiqotchilar axborot almashinuvi va matbuot sohasida yuz berayotgan o'zgarishlarni tahlil qilishda bir qator metodologik usullarni qo'lladilar. Ushbu usullar orasida tarixiy, tizimli va taqqoslash metodlari keng qo'llanilgan.

Ushbu ilmiy ishda bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanishini o'rganish uchun bir qator ilmiy-metodologik yondashuvlar qo'llaniladi. Ularning asosiylari quyidagilar.

Tahliliy metod - Qoraqalpog'istondagi bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanish jarayonini tahlil qilishda bu metod qo'llaniladi. Matbuot vositalarining tarixiy shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va islohotlar jarayonini ko'rib chiqishda tahliliy metod muhim rol o'ynaydi. Ushbu metod yordamida, Qoraqalpog'istonning bosma matbuotining o'zgarishlari va joriy holati tahlil qilinadi.

Tarixiy-metodologik yondashuv - Mustakillikdan keyingi bosma matbuotning rivojlanishini tarixiy nuqtai nazardan o'rganish. Tarixiy metodologiya orqali matbuotning shakllanishi va uning o'zgarishlari tarixiy jarayonlar bilan bog'lanadi. Ushbu usul yordamida matbuot vositalarining siyosiy va ijtimoiy sharoitlar bilan qanday bog'langani, qanday islohotlar amalga oshirilganligi aniqlanadi.

Taqqoslash metodologiyasi - Mustaqillikdan keyingi davrdagi bosma matbuotning rivojlanish jarayonlarini boshqa hududlar va davlatlar bilan solishtirish. Taqqoslash metodologiyasi yordamida Qoraqalpog'iston va boshqa mintaqalardagi matbuot tizimlaridagi o'xshashliklar va farqlar o'rganiladi.

Sotsiologik yondashuv - Qoraqalpog'istondagi bosma matbuotning jamiyatdagi o'rini aniqlash uchun sotsiologik metodlar, shu jumladan, so'rovnomalar, intervyular va ekspert baholashlari qo'llaniladi. Bu metod yordamida, jamiyatda bosma matbuotning ijtimoiy ahamiyati, uning auditoriyasi va ta'siri o'rganiladi.

Kontent-tahlil - Bosma matbuotdagi axborotlar, maqolalar, reklama va boshqa elementlarni tahlil qilishda kontent tahlili metodidan foydalaniladi. Bu metod orqali

Qoraqalpog'istondagi bosma matbuotning mazmuni, asosiy mavzulari, jamiyatga ta'siri va uning axborot strategiyasi o'rganiladi.

NATIJALAR

Mustakillikdan keyingi davrda (1991-2020) Qoraqalpog'istonda bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi bir qator ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy omillar ta'sirida yuz berdi. Ushbu davrda erkin axborot almashinuvi va mustaqil matbuot tizimining shakllanishi jarayoni ko'plab ijobiy o'zgarishlarni keltirib chiqardi, lekin ba'zi muammolar va kamchiliklar ham mavjud bo'ldi.

Bosma matbuotning shakllanishi va rivojlanishi Qoraqalpog'istonda bosma matbuotning rivojlanishi, asosan, mustaqillikdan keyin amalga oshirilgan islohotlar bilan bog'liq. 1991-yildan boshlab mahalliy nashriyotlar va gazetalar yangi bosqichga o'tdi. Avvalgi sovet davridagi markazlashtirilgan matbuot tizimidan, erkin va mustaqil matbuotga o'tish bosqichi boshlandi. Mahalliy nashriyotlar, xususan, "Qoraqalpoq" gazeta, "Mehnat" va boshqa matbuot vositalari, o'z auditoriyasini shakllantirishga va xalqning talablari va ehtiyojlariga javob berishga intildilar.

Jurnalistika erkinligi va axborot tarqatish Mustaqillikdan keyin jurnalistika sohasida erkinlikka qaratilgan islohotlar amalga oshirildi. Axborot tarqatishning siyosiy va iqtisodiy erkinligi sezilarli darajada oshdi. Hozirgi kunda, Qoraqalpog'istonda axborotlar erkin tarqatiladi, biroq, hali ham ba'zi cheklovlar mavjud bo'lib, ular ba'zan jurnalistlarning faoliyatini cheklaydi. Bu sohada doimiy ravishda yangi axborot texnologiyalari va raqamli mediyaning rivojlanishi ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Matbuotning jamiyatdagi roli Qoraqalpog'istonda bosma matbuot, faqat axborot tarqatishning vositasi sifatida emas, balki jamiyatning ma'naviy, madaniy va siyosiy hayotida ham katta rol o'ynayapti. Matbuot o'zining tahliliy, ma'rifiy va ma'naviy ahamiyati bilan xalqning ongini shakllantirishda, milliy qadriyatlarni targ'ib qilishda muhim vositaga aylangan. Gazetalar va jurnalistlar, ayniqsa, yoshlarni o'zbek va qoraqalpoq milliy madaniyati, adabiyoti va tarixini yoritishda faol ishtirok etmoqda.

Raqamli media vositalarining o'sishi Mustaqillikdan keyin bosma matbuot bilan birga raqamli axborot vositalari ham rivojlanib, matbuot sohasida yangi imkoniyatlar yaratdi. Qoraqalpog'istonda internet tarmog'i va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi bosma matbuotning yangi shakllarini yaratishga olib keldi. Raqamli jurnalistika va onlayn nashrlar ham matbuot bozori va auditoriyasining yangi segmentlarini tashkil etdi. Biroq, bu o'zgarishlar, o'z navbatida, yangi muammolarni keltirib chiqardi: onlayn matbuotning sifatli axborot taqdim etishdagi o'rni, yolg'on va noto'g'ri axborotlarning tarqalishi masalalari.

Islohotlar va muammolar biroq, Qoraqalpog'istonda matbuot sohasida yuzaga kelgan ba'zi muammolar ham mavjud. Erkin axborot almashinuvi, ayrim hollarda, siyosiy ta'sir va iqtisodiy cheklovlar tufayli to'siqlarga duch kelmoqda. Matbuotning moliyaviy mustahkamligi, jurnalistlarning himoyasi, hamda axborot erkinligining to'liq ta'minlanishi masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda.

Milliy madaniyat va tilning ommaviy axborot vositalarida aks etishi Qoraqalpog'istonda bosma matbuotning rivojlanishida milliy til va madaniyatning ta'siri alohida ahamiyatga ega. Mahalliy gazetalar va jurnallar, qoraqalpoq tilida nashr etilgan maqolalar va materiallar orqali milliy an'analarni, tarixiy xotirani va madaniy qadriyatlarni

himoya qilishda muhim rol o'ynayapti. Bu, ayniqsa, o'smir va yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

MUHOKAMA

Qoraqalpog'istonda bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi mustaqillikdan keyingi yillarda bir qator ijobiy o'zgarishlar va yutuqlarga olib keldi. Biroq, bu jarayonning har tomonlama rivojlanishi hali ham ba'zi cheklovlar va muammolarga duch kelmoqda. Maqolada keltirilgan natijalar asosida, Qoraqalpog'istonda bosma matbuotning rivojlanishidagi asosiy omillar va ularning ijtimoiy ta'siri haqida bir necha muhim fikrlarni ta'kidlash mumkin.

Matbuot sohasidagi erkinlikning kengayishi va jurnalistikada mustaqillikning o'rnatilishi, albatta, ijobiy o'zgarishlarga olib keldi. Matbuotning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni keng jamoatchilikka yetkazishdagi roli sezilarli darajada oshdi. Shu bilan birga, matbuotning erkinligi va axborotlarning turli xil manbalardan olinishi jamiyatda ochiq fikr va fikr almashishning rivojlanishiga xizmat qildi. Bu jarayon o'z navbatida, xalqning siyosiy madaniyati, ta'lim va bilim olishda yangi imkoniyatlarni yaratdi.

Raqamli ommaviy axborot vositalarining o'sishi va internet tarmog'ining keng tarqalishi, matbuotning yangi shakllarini yaratishga olib keldi. Onlayn nashrlar va ijtimoiy tarmoqlar orqali axborot tarqatishning tezligi va kengligi sezilarli darajada oshdi. Biroq, bu jarayon o'zida ba'zi salbiy tomonlarni ham mujassamlashtiradi. Masalan, yolg'on va manipulyatsion axborotlarning tez tarqalishi, matbuotning sifatini pasaytirishi mumkin. Yangi texnologiyalarni qo'llashda axborot xavfsizligi va axborotning haqqoniyligi masalalari hal etilishi zarur.

Qoraqalpog'istonda bosma matbuotning milliy madaniyat, til va an'analarni aks ettirishdagi roli katta ahamiyatga ega. Mahalliy gazeta va jurnalistlarning qoraqalpoq tilidagi nashrlari va materiallari, xalqning madaniy merosini saqlash va yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda muhim vosita sifatida ishlaydi. Shu bilan birga, matbuotning milliy va mintaqaviy ijtimoiy hayotdagi roli yanada kuchaytirilishi kerak. Mahalliy matbuotning ijtimoiy masalalar, ta'lim, madaniyat va iqtisodiy hayotdagi ahamiyati kengroq yoritilishi zarur. Shu o'rinda, bosma matbuot va jurnalistikada yuzaga kelgan kamchiliklar va muammolarni ham yodda tutish lozim. Birinchidan, matbuotning moliyaviy mustahkamligi hali ham kamchiliklarga ega. Qoraqalpog'istonda ayrim nashriyotlar moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelmoqda, bu esa ularning samarali faoliyat yuritishiga to'siq bo'lishi mumkin. Ikkinchidan, ba'zi siyosiy cheklovlar va ruxsatnomalar matbuotning erkin rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu masala, ayniqsa, jurnalistlarning faoliyatini cheklaydigan omillarga olib kelishi mumkin.

Jurnalistlarni himoya qilish va ularga qarshi amalga oshiriladigan tazyiq va zo'ravonlikka qarshi choralar ko'rish zarur. Jurnalistlarning professional erkinligi, ularning ishini bajarishda xavfsizligi ta'minlanishi kerak. Axborotning haqqoniy va ob'ektiv bo'lishi hamda har xil manipulyatsiyalardan holi bo'lishi uchun yuridik va axborot siyosati sohasida o'zgarishlar kiritilishi lozim.

Umuman olganda, Qoraqalpog'istonda bosma ommaviy axborot vositalarining rivojlanishi ijtimoiy hayotdagi muhim o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. Biroq, bu jarayonning to'liq erkin rivojlanishi uchun, mavjud cheklovlar va muammolarni hal etish zarur. Matbuot erkinligi, sifatli va haqqoniy axborot tarqatish, jurnalistlarning huquqlarini himoya qilish kabi masalalar o'zgarishlarni talab qilmoqda. Raqamli texnologiyalar va zamonaviy jurnalistika

metodlari, ayniqsa, Qoraqalpog'istonda matbuotning kelajakdagi rivojlanishida katta rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov, I. (1997). *O'zbekiston Respublikasida matbuot erkinligi: Huquqiy va siyosiy jihatlar*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasining Ommaviy Axborot Vositalari Agentligi.
2. Qoraqalpog'iston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi. (2020). *Qoraqalpog'iston Respublikasining ommaviy axborot vositalari bo'yicha statistika ma'lumotlari*. Nukus: Davlat Statistika Qo'mitasi.
3. Xoshimov, M. (2009). *Jurnalistika nazariyasi va amaliyoti: O'zbekiston tajribasi*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
4. Ibragimov, A. (2013). *Qoraqalpog'istonning ijtimoiy-siyosiy hayotida matbuotning o'rni*. Nukus: Farg'ona Davlat Universiteti nashriyoti.
5. Yunusov, S. (2015). *O'zbekistonda jurnalistikaning rivojlanish bosqichlari*. Toshkent: O'zbekiston jurnalistlar uyushmasi.
6. A'zamov, B. (2012). *Erkin axborot almashinuvi va uning rivojlanishida matbuotning roli*. Tashkent: Xalqaro jurnalistika akademiyasi.
7. Shamsutdinov, D. (2017). *O'zbekiston jurnalistikasining zamonaviy tendentsiyalari va rivojlanish yo'nalishlari*. Toshkent: Ta'lim va innovatsiyalar nashriyoti.
8. Ismoilov, M. (2016). *Qoraqalpog'iston va uning ommaviy axborot vositalarining rivojlanish tarixidan*. Nukus: Qoraqalpog'iston Respublikasi Jurnalistika fakulteti.
9. Khodjaev, A. (2018). *Matbuot erkinligi va jurnalistikada yangi texnologiyalar*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi.
10. Zaynab, F. (2014). *Qoraqalpog'iston ommaviy axborot vositalarining 1991-2020 yillardagi rivojlanishining tahlili*. Nukus: Qoraqalpog'iston Universiteti nashriyoti.
11. Muhammad, A. (2020). *Raqamli axborot vositalarining jahon jurnalistikasi va uning o'zbek jurnalistikasidagi ta'siri*. Toshkent: Universitetlar nashriyoti.
12. Rasulov, M. (2015). *Axborot erkinligi va uning jamiyatdagi roli*. Tashkent: Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi.